

ODBORNÁ JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA V PODMÍNKÁCH ROZŠÍŘOVÁNÍ EU

PROFESSIONAL LANGUAGE TRAINING IN CONDITIONS OF EU ENLARGEMENT

Milada Odstrčilová

Anotace:

Doprovodná výuka cizích jazyků na vysokých školách a univerzitách se musí neustále vyrovnávat s aktuálními postuláty doby. Při prioritním zaměření na studijní specializaci studentů vyžadují moderní otevřená dynamická rámcová curricula pro tuto výuku multifunkčnost, aby byla účinným flexibilním instrumentem, vytýčujícím vývojové trendy, poskytujícím i sílu a odvahu k vizím, a nikoli pouze staticky zachycujícím současný odborně didaktický standard. Při výuce dalšího jazyka jako nového komunikačního prostředku je třeba vytvářet kooperativní a integrované didaktické metody, které by maximálně využívaly synergie při osvojování více jazyků. Pro meziuniverzitní i mezinárodní spolupráci chybí akceschopný koordinační orgán, zastřešující jazyková pracoviště odborné jazykové přípravy. Internacionálnost je nemyslitelná bez zakotvení jazykové výuky na vysokých školách a univerzitách, bez vícejazyčnosti jako pevné součásti profilu absolventa.

Rezoluce XII. IDT (Mezinárodního zasedání učitelů němčiny) v Luzernu v létě 2001, tzv. Luzernské téze, chápe výuku německého jazyka také jako příspěvek k vícejazyčnosti, jazykovou politiku jako neodmyslitelnou součást vzdělávací politiky. Zdůrazňuje, že náklady vícejazyčnosti se velmi přeceňují, zatímco právě naopak podstatně závažnější jsou negativní důsledky jednojazyčnosti. Vyzývá k vytváření institucionálních podmínek pro zajištění spolupráce přesahující hranice států.

Účinnými instrumenty pro podporu vícejazyčnosti, které je třeba prosazovat v praxi a dále rozvíjet, je referenční rámec Rady Evropy a Evropské jazykové portfolio. Katedra jazyků PEF ČZU se proto přihlásila do programu implementace EJP pro vysoké školy v rámci CASAJC (České a slovenské asociace učitelů jazykových center na VŠ, člen mezinárodní organizace CERCLES), zahájeného v roce 2003.

Summary:

Foreign language teaching at Universities has to deal with topical postulates of the present. Dynamic and open frame curricula require multifunction for teaching to be an effective and flexible instrument setting the development of trends, offering also strength vitality and courage for visions and not to statically view the contemporary specialist didactic standard. It is necessary to create co-operative and integral didactic methods which would make use of synergy when more languages are acquired. For co-operation among Universities and international co-operation there is no co-ordinating body, covering language workplaces of specialist language preparation. Internationality is unthinkable without anchoring language teaching at Universities without multi-language as a firm part of the graduate's profile.

The resolution of the XII. International German Teachers Conference in Lucerne in summer 2001, the so-called Lucerne-theses understand German language teaching also as a contribution to multilingualism, language policy as an indivisible part of educational policy. It points out, that the cost of multilingualism is overestimated, whereas negative consequences of one language are more serious. It calls for a creation of institutional conditions for ensuring international co-operation extending national borders.

Efficient instruments for the support of multilingual skills, necessary to be proclaimed and further increased in practice, are the Common Framework of Reference of the Council of Europe and the European language Portfolio. The language department of the Faculty of Economics and Management, Czech University of Agriculture in Prague, has therefore enrolled in the European Language Portfolio implementation program, founded in 2003 and aimed at university and college students on behalf of the Czech and Slovak association of university language-center teachers, a member of CERCLES international organization.

Key words:

Multifunction, synergy, interactive teaching, alternative forms of study, gradual updating of principles as didactic-methodological and pedagogical principles for teaching, Common European Framework of Reference, European Language Portfolio

Klíčová slova:

multifunkčnost, synergie, interaktivní výuka, alternativní formy studia, průběžná aktualizace principů jako didakticko-metodických a pedagogických zásad pro výuku, referenční rámec Rady Evropy, Evropské jazykové portfolio

Úvod:

Vzrůstající nároky na profil vysokoškolského absolventa zvyšují také požadavky kladené na vysokoškolskou doprovodnou výuku cizích jazyků jako její v dnešní jazykově pluralitní a multikulturní společnosti neodmyslitelnou součást. Za nejaktuálnější principy tohoto studia cizích jazyků, tzn. didakticko- metodické a pedagogické zásady výuky, je třeba považovat: rozvoj komunikativní a činnostní kompetence, orientace na studenta, senzibilizace k interkulturním aspektům, odborné a profesní zaměření, podpora autonomního učení. Základní principy výuky formují její cíle, obsahy, metody i hodnocení jejích výsledků. Jak známo, univerzální metodika neexistuje, proto se tradiční pojetí výuky neustále rozšiřuje a přizpůsobuje aktuálním postulátům doby. Vyučovací p r o c e s je tedy neustále doprovázen hledáním moderních a inovací osvědčených metod. V koncepci výuky nelze ani absolutizovat ani opomíjet žádný z jejích faktorů. Její eficeience závisí na harmonizaci všech komponent výukového procesu. Při prioritním zaměření na studijní specializaci studentů vyžadují moderní, a tedy otevřená, dynamická, rámcová curricula pro doprovodnou výuku cizích jazyků na vysokých školách a univerzitách multifunkčnost, aby byla účinným flexibilním instrumentem, vytýčujícím vývojové trendy, poskytujícím sílu i odvahu k vizím, nikoli pouze staticky zachycujícím současný odborně didaktický standard. Při výuce dalšího jazyka jako nového komunikačního prostředku je třeba vytvářet kooperativní a integrované didaktické metody, které by maximálně využívaly synergie při osvojování více jazyků.

Cíl a metodika:

Uvedené principy vyžadují přehodnocení některých tradičních vyučovacích postupů.

Rozvoj komunikativních, činnostních schopností a sociálních postojů studentů umožňuje adekvátně řešit v cizím jazyce problémové situace, jazykově, odborně a interkulturně přiměřeně v daném jazyce jednat, brát ohled a s porozuměním reagovat na partnera/y komunikace. V tomto smyslu plní gramatika úlohu prostředku, procvičuje se tedy hlavně v komunikativních situacích. Gramatické a lexikální struktury a jazykové prostředky nutné pro dosažení cíle komunikace je vhodné probírat v sémantických celcích, odpovídajících úmyslu jazykového projevu. Podkladem pro přípravu může být např.

komunikativní učebnice Grammatik in Feldern od J. Buschi s kolektivem (Mnichov,1998) nebo Grammatik mit Sinn und Verstand od A. Tomaszewského a W. Ruga (Mnichov 1999).

Pokud jde o klíčové profesní kvalifikace, existuje v literatuře řada rozličných systemizací tohoto pojmu, ale všeobecně uznávaný hodnotící systém neexistuje. Souhrnou činnostní kompetencí rozumíme většinou prolínající se kompetenci odbornou, metodickou a sociální.

Protože učení v profesním kontextu je učním celoživotním, musí studující systematicky trénovat strategie učení, které podporují osvojování cizího jazyka, automatizaci jeho užívání. Specifika výuky cizích jazyků s profesním a odborným zaměřením znamená její koncentraci na gramatické struktury typické pro odborný styl, vývojové tendence odborné slovní zásoby, univerzální i kulturně specifické znalosti o fungování jazykové komunikace, integraci reálií a srovnávání interkulturních aspektů, mezioborové znalosti, moderační a prezentační techniky, autentické texty, reprezentující aktuální stav vědy a profesní reality, funkční stylistiku v dané profesi používaných slohových útvarů. Podíl témat s odbornou tematikou vzrůstá s dosaženou jazykovou úrovní. I obecná témata mohou být probírána s ohledem na studovaný obor. Studenti by měli mít možnost podílet se na plánování témat pro výuku.

V každé skupině by měla být výuka vedena metodicky rozmanitě a v obměňovaných sociálních formách tak, aby oslovila pokud možno všechny učební typy . Role vyučujícího se tedy také neustále rozšiřuje a proměňuje. Ekonomizace učení znamená, že studující umí vědomě přenášet učební strategie jednak aby naučené znalosti a dovednosti použil flexibilně v praxi, jednak aby byl schopen celoživotního autonomního učení. Výuka podporující autonomní učení poskytuje studentům příležitost, nalézt individuálně optimální učební strategii a umět nést samostatně odpovědnost za své studijní výsledky. Žáci mohou být ale jen do té míry autonomní, jak je autonomní jejich učitel, jehož chování při výuce je často vymezováno institucionálně.

Výsledky:

Výuka připravující na celoživotní vzdělávání iniciuje alternativní a doprovodné formy studia. Ty by bez ní ani nebyly myslitelné. Mimoškolní aktivity využívají samozřejmě i nejrozličnější média. Self-access (individuální jazyková příprava, samostudium) potřebují schopnost vědomé aplikace study skills (viz výše). Správně - realisticky - pochopená klíčová role vyučujícího umožňuje m.j. realizaci co nejefektivnější výuky, odbourání stresu při učení, adresnou motivaci, emancipaci studujících, prostě celkovou optimalizaci (= ekonomizaci) učení. Problémové a interaktivní vyučování se zařazuje velmi dobře do tradiční výuky a zintenzivňuje vazby mezi studujícími a pedagogy navzájem. Feed back je logicky oboustranný. Pro různé formy kombinovaného studia (distanční, dálkové, externí ...) se stále hledají adekvátní metody pro jeho vedení. Živé jazyky nelze zprostředkovat izolovaně, nýbrž vždy v profesním a interkulturním kontextu, s hlavním cílem, aby student uměl komunikativně úspěšně v cílovém jazyce jednat. V reálné psané i mluvené komunikaci se musí počítat i s doplňkovými dovednostmi jako je správná práce se slovníkem, odhad, schopnost kompenzačního vyjádření (kompenzace substituční, redukční, perifrastická), a ty je třeba natrénovat. Je nutno rozvíjet sociální učební strategie, nejen při projektové práci využívat týmovou spolupráci, při hledání řešení uplatnit tzv. skryté vedení či řízené objevování. I při online-výuce se vytváří nová profese teletutorů či vzdělávacích brokerů, kteří nabízejí při E-studiu solidní (?) vedení. Trend k virtuálnímu studiu skrývá mnohá nebezpečí: závislost na technice, komercializace, sociální izolace, chybějící nezastupitelná atmosféra univerzity.

Diskuse:

Snižování kontaktních výukových hodin, které má i podobu neúnosného zvyšování počtu studentů ve studijních skupinách, se děje bohužel většinou jen z úsporných finančních důvodů. Alternativní formy studia je tedy třeba chápat jako formy doprovázející nikoli náhradní. Bez předcházející přípravy nemívají požadovanou úspěšnost.

Pro dosažení optimálních cílů doprovodné výuky cizích jazyků na vysokých školách a univerzitách bohužel chybí akceschopný koordinační orgán, zastřešující tuto jazykovou pracoviště. Meziuniverzitní i mezinárodní spolupráce by byla funkčněji zajištěna. Nejruznější instituce a organizace tuto výuku podporují např. vedením mezinárodních projektů, všestrannou pomocí při výzkumu v této oblasti, zajišťováním dalšího vzdělávání učitelů, umožněním výměny názorů a zkušeností na konferencích a seminářích a pod. Ale možnost zúčastněných spolupůsobit v rozhodujících grémiích je omezená.

Závěry:

K vytváření institucionálních podmínek pro zajištění spolupráce překračující hranice států vyzývá také rezoluce XII. IDT (Mezinárodního zasedání učitelů němčiny) v Luzernu 2001, která chápe výuku německého jazyka jako příspěvek k vícejazyčnosti. Účinnými instrumenty pro podporu vícejazyčnosti je Evropský referenční rámec pro výuku, studium a hodnocení cizích jazyků a Evropské jazykové portfolio. Česká a slovenská asociace učitelů jazykových center na VŠ, CASAJC, člen mezinárodní organizace CERCLES, se od roku 2003 začlenila do mezinárodního pilotního projektu implementace EJP na vysokých školách. Katedra jazyků PEF ČZU se tohoto programu také účastní. První výstupy se očekávají na přelomu 2003/2004.

Literatura:

Dürscheid, Ch.: Alte und neue Medien im DaF-Unterricht, DaF, Heft 1, Jhg.38, 2001
Fernstudieneinheiten vom GI-Fernlernsystem, Probesatz zu Fernstudienkursen, München, 1998
Fremdsprachenlerntheorie, Fremdsprache Deutsch, Sondernummer 1995
Koll. von Autoren, inkl. Beitragsautorin: Rahmencurriculum des studienbegleitenden Deutschunterrichts an tschechischen und slowakischen Hochschulen und Universitäten, Fraus, Plzeň, 2002
Rahmencurriculum für Fremdsprachenlektorate DaF, Poltext, Varšava 2001
Rampilon, U.: Autonomes Lernen im DaF-Unterricht, Auskunftsgeber, 31, 2/2001
Resolution der XII.IDT in Luzern 2001 (Luzerner Thesen)
Zelenková, D.: O kompenzačním vyjadřování v učebnicích cizích jazyků, Cizí jazyky, roč.34, č.4, 2000/2001